

Verdrag inzake de rechten van het kind

Verspreiding:
Algemeen 22
augustus 2023

Origineel: Engels

Comité voor de rechten van het kind

General Comment nr. 26 (2023): Over kinderrechten en milieu, met bijzondere aandacht voor klimaatverandering*

I. Inleiding

1. De reikwijdte en omvang van de drievoudige planetaire crisis, bestaande uit de klimaatcrisis, de ineenstorting van de biodiversiteit en de wijdverspreide vervuiling, vormt een urgente en systemische bedreiging voor kinderrechten wereldwijd. De niet-duurzame winning en gebruik van natuurlijke hulpbronnen, in combinatie met wijdverbreide verontreiniging door vervuiling en afval, hebben een diepgaande impact gehad op de natuurlijke omgeving, de klimaatverandering aangewakkerd en de toxische verontreiniging van water, lucht en bodem geïntensiveerd, waardoor de oceanen verzuurd raken en de biodiversiteit en de ecosystemen die al het leven in stand houden verwoest worden.

2. De inspanningen van kinderen om de aandacht te vestigen op deze milieucrisis vormden de beweegreden en de dynamiek achter dit General Comment. Het Comité heeft enorm geprofiteerd van de bijdragen van kinderen tijdens de Day of General Discussion over “Children’s Rights and the Environment” in 2016. Een divers en toegewijd adviesteam voor kinderen, bestaande uit 12 adviseurs van tussen de 11 en 17 jaar oud, ondersteunde het raadplegingsproces voor het General Comment, met 16.331 bijdragen van kinderen uit 121 landen, via online enquêtes, focusgroepen en fysiek overleg op nationaal en regionaal niveau.

3. De geraadpleegde kinderen meldden negatieve effecten van milieudegradatie en klimaatverandering op hun leven en gemeenschappen. Zij deden hun recht gelden om in een schone, gezonde en duurzame omgeving te leven: “De omgeving is ons leven.” “Volwassenen moeten ophouden beslissingen te nemen voor een toekomst die ze zelf niet zullen meemaken. [Wij] zijn de belangrijkste sleutel tot het oplossen van klimaatverandering, omdat het [onze] levens zijn die op het spel staan.” “Ik zou [volwassenen] willen zeggen dat wij de toekomstige generaties zijn en, als jullie de planeet vernietigen, waar moeten we dan wonen?!”¹

4. Jeugdige mensenrechtenverdedigers hebben als ‘agents of change’ historische bijdragen geleverd aan mensenrechten en milieubescherming. Hun status moet worden erkend en hun eisen voor dringende en doortastende maatregelen om de wereldwijde milieuschade aan te pakken, moeten worden ingewilligd.

5. Hoewel dit General Comment gericht is op klimaatverandering, mag de toepassing ervan niet worden beperkt tot specifieke milieukwesties. In de toekomst kunnen zich nieuwe milieu-uitdagingen voordoen, die bijvoorbeeld verband houden met technologische en economische ontwikkeling en maatschappelijke veranderingen. De staten moeten ervoor zorgen dat dit General Comment op grote schaal wordt verspreid onder alle relevante belanghebbenden, met name kinderen, en beschikbaar wordt gesteld in meerdere talen en formaten, met inbegrip van leeftijdsgebonden en toegankelijke versies.

* Goedgekeurd door het Comité tijdens zijn drieënnegentigste zitting (8-26 mei 2023).

¹ Zie <https://childrightsenvironment.org/reports/>
GE.23-11144

A. Op kinderrechten gebaseerde benadering van milieubescherming

6. De toepassing van een op kinderrechten gebaseerde benadering van het milieu vereist dat alle kinderrechten uit hoofde van het Verdrag inzake de Rechten van het Kind en de Facultatieve Protocollen daarbij volledig in aanmerking worden genomen.

7. In een op kinderrechten gebaseerde benadering is het proces van het realiseren van kinderrechten net zo belangrijk als het resultaat. Als rechthebbenden hebben kinderen recht op bescherming tegen inbreuken op hun rechten als gevolg van milieuschade en op erkenning en volledig respect als actoren op milieugebied. Bij een dergelijke aanpak wordt bijzondere aandacht besteed aan de vele belemmeringen waarmee kinderen in kansarme situaties worden geconfronteerd bij het uitoefenen en opeisen van hun rechten.

8. Een schoon, gezond en duurzaam milieu is zowel een mensenrecht op zich als noodzakelijk om ten volle te kunnen genieten van een breed scala aan kinderrechten. Omgekeerd heeft milieudegradatie, met inbegrip van de gevolgen van de klimaatcrisis, een negatieve invloed op het genot van deze rechten, met name voor kinderen in kansarme situaties of kinderen die in regio's wonen die in hoge mate zijn blootgesteld aan klimaatverandering. De uitoefening door kinderen van hun recht op vrijheid van meningsuiting, vreedzame vergadering en vereniging, op informatie en onderwijs, om deel te nemen en te worden gehoord, en op doeltreffende rechtsmiddelen kan leiden tot een milieubeleid dat in overeenstemming is met de rechten en dus ambitieuzer en effectiever is. Op deze manier vormen kinderrechten en milieubescherming een opwaartse spiraal.

B. Ontwikkeling van het internationaal recht inzake mensenrechten en milieu

9. Het Verdrag heeft uitdrukkelijk betrekking op milieukwesties in artikel 24, tweede lid, onder c), waarin staten verplicht zijn maatregelen te nemen ter bestrijding van ziekten en ondervoeding, de gevaren en risico's van milieuverontreiniging in aanmerking nemend, en krachtens artikel 29, eerste lid, onder e), op grond waarvan zij de opvoeding van kinderen moeten richten op het bijbrengen van eerbied voor de natuurlijke omgeving.. Sinds de aanneming van het Verdrag is er een groeiende acceptatie van de brede verbanden tussen kinderrechten en milieubescherming. Ongekende milieucrisis en de daaruit voortvloeiende uitdagingen voor de verwezenlijking van de rechten van het kind vereisen een dynamische interpretatie van het Verdrag.

10. Het Comité is zich bewust van de inspanningen die relevant zijn voor de interpretatie ervan, waaronder: a) de erkenning van het mensenrecht op een schoon, gezond en duurzaam milieu door de Algemene Vergadering² en de Mensenrechtenraad³; b) de kaderbeginselen inzake mensenrechten en milieu⁴; c) de bestaande en evoluerende normen, beginselen, normen en verplichtingen uit hoofde van het internationaal milieurecht, zoals het Raamverdrag van de Verenigde Naties inzake klimaatverandering en de Overeenkomst van Parijs; d) de juridische ontwikkelingen en jurisprudentie op regionaal niveau waarin de relatie tussen mensenrechten en milieu wordt erkend; en e) de erkenning van een bepaalde vorm van recht op een schoon, gezond en duurzaam milieu in internationale overeenkomsten, de jurisprudentie van regionale en nationale rechtbanken, nationale grondwetten, wetten en beleid door een grote meerderheid van de staten.⁵

C. Gelijkheid tussen generaties en toekomstige generaties

11. Het Comité erkent het beginsel van gelijkheid tussen de generaties en de belangen van toekomstige generaties, waarnaar de geraadpleegde kinderen in overgrote meerderheid verwezen. Terwijl de rechten van kinderen die nu reeds op aarde aanwezig zijn onmiddellijke dringende aandacht vereisen, hebben de kinderen die er voortdurend bijkomen ook recht op de maximale verwezenlijking van hun mensenrechten. Naast hun onmiddellijke verplichtingen uit hoofde van het Verdrag met betrekking tot het milieu dragen de staten de verantwoordelijkheid voor te verwachten milieugerelateerde

² Resolutie 76/300 van de Algemene Vergadering

³ Resolutie 48/13 van de Mensenrechtenraad

⁴ A/HRC/37/59, bijlage.

⁵ Zie A/HRC/43/53.

bedreigingen die ontstaan als gevolg van hun handelen of nalaten, waarvan de volledige gevolgen zich pas over een aantal jaar of zelfs decennia zullen manifesteren.

D. Doelstellingen

12. In dit General Comment streeft het Comité naar het volgende:

(a) Benadrukken dat de nadelige gevolgen van milieudegradatie dringend moeten worden aangepakt, met bijzondere aandacht voor klimaatverandering en het uitoefenen van kinderrechten;

(b) Bevorderen van een holistisch begrip van de rechten van kinderen zoals die van toepassing zijn op milieubescherming;

(c) Verduidelijken van de verplichtingen van de staten bij het Verdrag en verstrekken van gezaghebbende richtsnoeren voor wetgevende, administratieve en andere passende maatregelen om milieuschade aan te pakken, met bijzondere aandacht voor klimaatverandering.

II. Specifieke milieugerelateerde rechten uit hoofde van het Verdrag

13. Kinderrechten zijn, net als alle mensenrechten, ondeelbaar, onderling afhankelijk en met elkaar verbonden. Sommige rechten worden met name bedreigd door milieudegradatie. Andere rechten spelen een belangrijke rol bij de bescherming van kinderrechten met betrekking tot het milieu. Het recht op onderwijs is bijvoorbeeld een recht dat beide dimensies heeft.

A. Recht op non-discriminatie (art. 2)

14. Staten zijn verplicht om zowel directe als indirecte milieudiscriminatie doeltreffend te voorkomen, er bescherming tegen te bieden en er oplossingen voor te vinden. Kinderen in het algemeen, en bepaalde groepen kinderen in het bijzonder, worden geconfronteerd met verhoogde belemmeringen voor het genot van hun rechten, als gevolg van meerdere en overlappende vormen van discriminatie; deze gronden omvatten de gronden die specifiek verboden zijn onder artikel 2 van het Verdrag en de "andere status" waarnaar in het artikel wordt verwezen. De gevolgen van milieuschade hebben een discriminerend effect op bepaalde groepen kinderen, met name inheemse kinderen, kinderen die tot minderheidsgroepen behoren, kinderen met een beperking en kinderen die in rampgevoelige of uit klimaatoogpunt gezien kwetsbare omgevingen wonen.

15. Staten moeten uitgesplitste gegevens te verzamelen om de differentiële effecten van milieugerelateerde schade op kinderen te identificeren en intersecties beter te begrijpen, met speciale aandacht voor groepen kinderen die het meeste risico lopen, en om speciale maatregelen en beleid te implementeren, indien nodig. Staten moeten ervoor zorgen dat alle wetgeving, beleidsmaatregelen en programma's die betrekking hebben op milieukwesties, niet opzettelijk of onbedoeld discriminerend zijn ten opzichte van kinderen voor wat betreft hun inhoud of uitvoering.

B. Het belang van het kind (art. 3)

16. Milieubesluiten hebben in het algemeen betrekking op kinderen, en de belangen van kinderen zijn een eerste overweging bij het aannemen en uitvoeren van milieubesluiten, met inbegrip van wet- en regelgeving, beleid, normen, richtsnoeren, plannen, strategieën, budgetten, internationale overeenkomsten en het verlenen van ontwikkelingshulp. Wanneer een milieubesluit aanzienlijke gevolgen kan hebben voor kinderen, is het passend om een meer gedetailleerde procedure uit te voeren om de belangen van kinderen te beoordelen en te bepalen die kansen bieden voor hun effectieve en zinvolle deelname.

17. Het bepalen van het belang van het kind moet een evaluatie omvatten van de specifieke omstandigheden waarin die kinderen in gevaar worden gebracht met betrekking tot milieuschade. Het doel van de evaluatie van het belang van het kind is ervoor te zorgen

dat alle rechten, met inbegrip van het recht op een schoon, gezond en duurzaam milieu, volledig en doeltreffend worden uitgeoefend.

Staten moeten niet alleen kinderen beschermen tegen milieuschade, maar ook hun welzijn en ontwikkeling waarborgen, rekening houdend met de mogelijkheid van toekomstige risico's en schade.⁶

18. Bij de vaststelling van alle uitvoeringsmaatregelen moet ook een procedure worden gevolgd die waarborgt dat het belang van het kind voorop staat. Een beoordeling inzake de gevolgen voor kinderrechten moet worden gebruikt om de milieueffecten van alle uitvoeringsmaatregelen te evalueren, zoals elk voorgesteld beleid, wetgeving, regelgeving, begroting of andere administratieve besluiten betreffende kinderen, en moet een aanvulling vormen op de lopende monitoring en evaluatie van de gevolgen van maatregelen voor de rechten van het kind.

19. Mogelijke conflicten van de belangen van het kind met andere belangen of rechten moeten per geval worden opgelost, waarbij de belangen van alle partijen zorgvuldig worden afgewogen. Besluitvormers moeten de rechten en belangen van alle betrokkenen analyseren en afwegen, waarbij een passend gewicht wordt toegekend aan de voorrang van het belang van het kind. Staten dienen rekening te houden met de mogelijkheid dat milieubeslissingen die individueel en op kortere termijn redelijk lijken, onredelijk kunnen worden in hun totaliteit en bij het afwegen van de volledige schade die ze kinderen gedurende hun hele leven zullen aandoen.

C. Recht op leven, overleven en ontwikkeling

20. Het recht op leven wordt bedreigd door milieudegradatie, met inbegrip van klimaatverandering, vervuiling en biodiversiteitsverlies, die nauw verband houden met andere fundamentele uitdagingen die de verwezenlijking van dit recht belemmeren, waaronder armoede, ongelijkheid en conflicten. Staten dienen positieve maatregelen te nemen om ervoor te zorgen dat kinderen worden beschermd tegen voorspelbare vroegtijdige of onnatuurlijke dood en levensbedreigende gebeurtenissen die kunnen worden veroorzaakt door handelen en nalaten, alsmede door de activiteiten van zakelijke actoren, en hun recht op een waardig leven genieten.⁷ Dergelijke maatregelen omvatten het aannemen en effectief implementeren van milieunormen, bijvoorbeeld met betrekking tot lucht- en waterkwaliteit, voedselveiligheid, blootstelling aan lood en broeikasgasemissies, en alle andere adequate en noodzakelijke milieumaatregelen die het recht van kinderen op leven beschermen.

21. De verplichtingen van de staten uit hoofde van artikel 6 van het Verdrag zijn ook van toepassing op structurele en langetermijnuitdagingen die voortvloeien uit milieumomstandigheden die kunnen leiden tot directe bedreigingen van het recht op leven en vereisen dat passende maatregelen worden genomen om die omstandigheden aan te pakken, bijvoorbeeld het duurzame gebruik van hulpbronnen die nodig zijn om de basisbehoeften te dekken en de bescherming van gezonde ecosystemen en biodiversiteit. Er zijn speciale beschermingsmaatregelen nodig om kindersterfte als gevolg van milieumomstandigheden en voor groepen in kwetsbare omstandigheden te voorkomen en te verminderen.

22. Milieudegradatie verhoogt het risico van kinderen op ernstige schendingen van de rechten in gewapende conflicten als gevolg van ontheemding, hongersnood en toegenomen geweld. In de context van gewapende conflicten dienen staten de ontwikkeling of het behoud van gebieden die zijn verontreinigd door niet-geëxplodeerde munitie en resten van biologische, chemische en nucleaire wapens te verbieden en te zorgen voor het opruimen ervan, in overeenstemming met internationale verplichtingen.

23. Milieudegradatie brengt het vermogen van kinderen om hun volledige ontwikkelingspotentieel te verwezenlijken in gevaar, wat gevolgen heeft voor een groot aantal andere rechten uit hoofde van het Verdrag. De ontwikkeling van kinderen is verweven met de omgeving waarin ze leven. De ontwikkelingsvoordelen van een gezonde omgeving zijn onder andere gekoppeld aan kansen om buitenactiviteiten te ervaren en om interactie te hebben met en te spelen in een natuurlijke omgeving, inclusief de dierenwereld.

⁶ General Comment nr. 14 (2013): Over het recht van het kind zijn belangen de eerste overweging te laten zijn, para. 16 e), 71 en 74.

⁷ Mensenrechtencommissie, General Comment nr. 36 (2018): Over het recht op leven, para. 62.

24. Jongere kinderen zijn bijzonder gevoelig voor milieurisico's vanwege hun unieke activiteitspatronen, gedrag en fysiologie. Blootstelling aan giftige verontreinigende stoffen, zelfs in lage concentraties, tijdens de kwetsbare periodes in de ontwikkeling kan gemakkelijk de rijpingsprocessen van de hersenen, organen en het immuunsysteem verstoren en ziekten en beperkingen veroorzaken tijdens en na de kindertijd, soms na een aanzienlijke latentietijd. De effecten van milieuverontreinigingen kunnen zelfs in toekomstige generaties blijven voortbestaan. Staten moeten consequent en expliciet rekening houden met het effect van blootstelling aan toxische stoffen en verontreiniging in de vroege levensfasen.

25. Staten moeten elke fase van de kindertijd, het belang van elke fase voor latere stadia van rijping en ontwikkeling en de uiteenlopende behoeften van kinderen in elke fase erkennen. Om een optimale omgeving voor het recht op ontwikkeling te creëren, moeten staten expliciet en consequent rekening houden met alle factoren die nodig zijn voor kinderen van alle verschillende leeftijden om te overleven, zich te ontwikkelen en zich optimaal te ontplooiën, en op feiten gebaseerde interventies ontwerpen en implementeren die een breed scala van milieudeterminanten tijdens de levensloop aanpakken.

D. Recht om te worden gehoord (art. 12)

26. Kinderen beschouwen milieukwesties als zeer belangrijk voor hun leven. De stem van kinderen is een sterke wereldwijde kracht voor milieubescherming en hun standpunten voegen relevante perspectieven en ervaring toe met betrekking tot de besluitvorming over milieukwesties op alle niveaus. Al op jonge leeftijd kunnen kinderen de kwaliteit van milieuplossingen verbeteren, bijvoorbeeld door waardevolle inzichten te verschaffen in zaken als de effectiviteit van systemen voor vroegtijdige waarschuwing voor milieugevaren. De mening van kinderen moet proactief worden ingewonnen en voldoende gewicht krijgen bij het ontwerp en de uitvoering van maatregelen die gericht zijn op het aanpakken van de belangrijke milieu-uitdagingen op lange termijn die hun leven fundamenteel beïnvloeden. Creatieve expressiemiddelen, zoals kunst en muziek, kunnen door kinderen worden gebruikt om deel te nemen en hun mening te uiten. Extra ondersteuning en speciale strategieën kunnen nodig zijn om kinderen in achtergestelde situaties, zoals kinderen met een beperking, kinderen die tot een minderheidsgroep behoren en kinderen die in kwetsbare gebieden wonen, in staat te stellen hun recht om gehoord te worden uit te oefenen. De digitale omgeving en instrumenten kunnen het overleg met kinderen verbeteren en hun capaciteit en mogelijkheden uitbreiden om effectief betrokken te zijn bij milieuaangelegenheden, ook door middel van collectieve belangenbehartiging, als ze zorgvuldig worden gebruikt, waarbij de nodige aandacht wordt besteed aan uitdagingen op het gebied van digitale inclusie.⁸

27. Staten moeten ervoor zorgen dat er op hun leeftijd afgestemde, veilige en toegankelijke mechanismen zijn om de mening van kinderen regelmatig en in alle stadia van milieubesluitvormingsprocessen te horen voor wetgeving, beleid, regelgeving, projecten en activiteiten die hen kunnen raken, op lokaal, nationaal en internationaal niveau. Voor vrije, actieve, zinvolle en effectieve participatie moeten kinderen milieu- en mensenrechteneducatie krijgen, leeftijdsgerichte en toegankelijke informatie, voldoende tijd en middelen en een ondersteunende en faciliterende omgeving. Ze moeten informatie krijgen over de uitkomsten van milieugerelateerde raadplegingen en feedback over hoe er rekening is gehouden met hun mening en toegang hebben tot kindvriendelijke klachtenprocedures en rechtsmiddelen wanneer hun recht om te worden gehoord in de milieucontext wordt genegeerd.

28. Op internationaal niveau dienen staten, intergouvernementele organisaties en internationale niet-gouvernementele organisaties de betrokkenheid van verenigingen van kinderen en door kinderen geleide organisaties of groepen bij besluitvormingsprocessen op milieugebied te vergemakkelijken. Staten dienen ervoor te zorgen dat hun verplichtingen met betrekking tot het recht van kinderen om gehoord te worden, worden opgenomen in internationale besluitvormingsprocessen op milieugebied, waaronder onderhandelingen en de implementatie van instrumenten van het internationaal milieurecht. De inspanningen om de participatie van jongeren in milieubesluitvormingsprocessen te vergroten, moeten ook kinderen omvatten.

⁸ General Comment nr. 25: Over de rechten van het kind in relatie tot de digitale wereld, paragraaf 16 en 18. GE.23-11144

E. Vrijheid van meningsuiting, vereniging en vreedzame vergadering (art. 13 en 15)

29. Kinderen over de hele wereld ondernemen individueel en collectief actie om het milieu te beschermen, onder meer door de gevolgen van klimaatverandering te benadrukken. Staten eerbiedigen en beschermen het recht van het kind op vrijheid van meningsuiting, vereniging en vreedzame vergadering met betrekking tot het milieu, onder meer door te zorgen voor een veilige en faciliterende omgeving en een juridisch en institutioneel kader waarbinnen kinderen hun rechten effectief kunnen uitoefenen. Het recht van het kind op vrijheid van meningsuiting, vereniging en vreedzame vergadering mag niet worden onderworpen aan andere beperkingen dan die welke in overeenstemming met de wet worden opgelegd en die in een democratische samenleving noodzakelijk zijn.

30. Kinderen die gebruik maken van hun recht op vrijheid van meningsuiting of deelnemen aan protesten over milieukwesties, waaronder kinderen die opkomen voor de mensenrechten op het gebied van milieu, worden vaak geconfronteerd met bedreigingen, intimidatie, pesterijen en andere ernstige represailles. Staten zijn verplicht om hun rechten te beschermen, onder andere door het bieden van een veilige en stimulerende omgeving voor initiatieven van kinderen voor de verdediging van mensenrechten in scholen en andere locaties. Staten, overheidsactoren, zoals de politie, en andere belanghebbenden, waaronder leraren, moeten een opleiding krijgen over de burger- en politieke rechten van kinderen, waaronder maatregelen om ervoor te zorgen dat kinderen daar op een veilige manier gebruik van kunnen maken. De staten dienen alle passende maatregelen te nemen om te verzekeren dat geen andere beperkingen dan die welke bij de wet zijn voorzien en noodzakelijk zijn, worden opgelegd aan het oprichten van en het toetreden tot verenigingen of het deelnemen aan milieuprotesten. Wetten, inclusief die met betrekking tot laster en smaad, mogen niet worden misbruikt om de rechten van kinderen te onderdrukken. Staten moeten wetten aannemen en uitvoeren om jeugdige mensenrechtenverdedigers te beschermen in overeenstemming met internationale mensenrechtennormen. Staten moeten voorzien in doeltreffende rechtsmiddelen voor schendingen van het recht van kinderen op vrijheid van meningsuiting, vreedzame vergadering en vereniging.

31. Staten moeten de positieve bijdrage van kinderen aan milieuduurzaamheid en klimaatrechtvaardigheid bevorderen, erkennen en ondersteunen, als een belangrijk middel van burgerlijke en politieke betrokkenheid waarmee kinderen kunnen onderhandelen en pleiten voor de verwezenlijking van hun rechten, waaronder hun recht op een gezond milieu, en staten verantwoordelijk kunnen houden.

F. Toegang tot informatie (art. 13 en 17)

32. Toegang tot informatie is essentieel om kinderen en hun ouders of verzorgers in staat te stellen de mogelijke gevolgen van milieuschade voor kinderrechten te begrijpen. Het is ook een essentiële voorwaarde voor de verwezenlijking van het recht van kinderen om hun mening kenbaar te maken, te worden gehoord en om doeltreffende maatregelen te nemen met betrekking tot milieukwesties.

33. Kinderen hebben recht op toegang tot nauwkeurige en betrouwbare milieu-informatie, onder meer over de oorzaken, gevolgen en feitelijke en potentiële bronnen van klimaat- en milieuschade, aanpassingsmaatregelen, relevante klimaat- en milieuwetgeving, regelgeving, bevindingen van klimaat- en milieueffectbeoordelingen, beleid en plannen en keuzes voor een duurzame levensstijl. Dergelijke informatie stelt kinderen in staat om te leren wat ze in hun directe omgeving kunnen doen op het gebied van afvalbeheer, recycling en consumptiegedrag.

34. Staten zijn verplicht milieu-informatie beschikbaar te stellen. Verspreidingsmethoden moeten aangepast zijn aan de leeftijd en capaciteiten van kinderen en gericht zijn op het overwinnen van obstakels, zoals analfabetisme, beperkingen, taalbarrières, afstand en beperkte toegang tot informatie- en communicatietechnologie. Staten dienen de media aan te moedigen nauwkeurige informatie en materiaal over het milieu te verspreiden, bijvoorbeeld maatregelen die kinderen en hun gezinnen kunnen nemen om risico's te beheersen in de context van rampen die verband houden met klimaatverandering.

G. Recht op vrijheid van alle vormen van geweld (art. 19)

35. Aantasting van het milieu, met inbegrip van de klimaatcrisis, is een vorm van structureel geweld tegen kinderen en kan leiden tot sociale instorting in gemeenschappen en gezinnen. Armoede, economische en sociale ongelijkheid, voedselonzeekerheid en gedwongen verplaatsing vergroten het risico dat kinderen te maken krijgen met geweld, misbruik en uitbuiting. Armere huishoudens zijn bijvoorbeeld minder goed bestand tegen milieugerelateerde schokken, waaronder schokken die worden veroorzaakt of verergerd door klimaatverandering, zoals zeespiegelstijging, overstromingen, cyclonen, luchtvervuiling, extreme weersomstandigheden, woestijnvorming, ontbossing, droogte, branden, stormen en biodiversiteitsverlies. De financiële ontberingen, tekorten aan voedsel en schoon water en fragiele kinderschermingsystemen die het gevolg zijn van dergelijke schokken, ondermijnen de dagelijkse routines van gezinnen, vormen een extra last voor kinderen en verhogen hun kwetsbaarheid voor gendergerelateerd geweld, kindhuwelijken, genitale verminking bij vrouwen, kinderarbeid, ontvoering, mensenhandel, ontheemding, seksueel geweld en seksuele uitbuiting en rekrutering in criminele, gewapende en/of gewelddadige extremistische groepen. Kinderen moeten worden beschermd tegen alle vormen van fysiek en psychisch geweld en tegen blootstelling aan geweld, zoals huiselijk geweld of geweld tegen dieren.

36. Investerings in voorzieningen voor kinderen kunnen de algemene milieurisico's voor kinderen wereldwijd aanzienlijk verminderen. Staten moeten sectoroverstijgende maatregelen nemen om de oorzaken van geweld tegen kinderen in verband met de achteruitgang van het milieu aan te pakken.

H. Recht op de grootst mogelijke mate van gezondheid (art. 24)

37. Het recht op gezondheid omvat het genot van een verscheidenheid aan faciliteiten, goederen, diensten en omstandigheden die nodig zijn voor het realiseren van de hoogst haalbare standaard van gezondheid, inclusief een gezonde omgeving. Dit recht is afhankelijk van en onmisbaar voor het genot van veel andere rechten uit hoofde van het Verdrag.

38. Milieuverontreiniging vormt een grote bedreiging voor de gezondheid van kinderen, zoals uitdrukkelijk erkend in artikel 24, tweede lid, c), van het Verdrag. In veel landen wordt vervuiling echter vaak over het hoofd gezien en wordt de impact ervan onderschat. Gebrek aan drinkwater, ontoereikende sanitaire voorzieningen en luchtvervuiling in huis vormen ernstige bedreigingen voor de gezondheid van kinderen. Vervuiling door industriële activiteiten in het verleden en heden, waaronder blootstelling aan giftige stoffen en gevaarlijk afval, vormt een complexere bedreiging voor de gezondheid en leidt vaak tot effecten lang na de blootstelling.

39. Klimaatverandering, verlies van biodiversiteit en de degradatie van ecosystemen vormen obstakels voor de verwezenlijking van het recht van kinderen op gezondheid. Deze milieufactoren werken vaak op elkaar in, waardoor bestaande gezondheidsverschillen nog groter worden. Stijgende temperaturen als gevolg van klimaatverandering verhogen bijvoorbeeld het risico op door vectoren overgedragen ziekten en zoönosen en concentraties van luchtverontreinigende stoffen die de ontwikkeling van hersenen en longen belemmeren en luchtwegaandoeningen verergeren. Klimaatverandering, vervuiling en giftige stoffen zijn allemaal belangrijke oorzaken van het alarmerende verlies aan biodiversiteit en de achteruitgang van ecosystemen waarvan de menselijke gezondheid afhankelijk is. Specifieke effecten zijn onder andere een afname van de microbiële diversiteit, die cruciaal is voor de ontwikkeling van het immuunsysteem van kinderen, en de toenemende prevalentie van auto-immuunziekten, met langetermijneffecten.

40. Lucht- en watervervuiling, blootstelling aan giftige stoffen, waaronder kunstmest, bodem- en landdegradatie en andere soorten milieuschade verhogen de kindersterfte, vooral onder kinderen jonger dan 5 jaar, en dragen bij aan de prevalentie van ziekten, een verminderde hersenontwikkeling en daaruit voortvloeiende cognitieve tekortkomingen. Kinderen worden onevenredig zwaar getroffen door de gevolgen van klimaatverandering, zoals waterschaarste, voedselonzeekerheid, door vectoren en water overgebrachte ziekten, de intensivering van luchtvervuiling en fysieke trauma's die verband houden met zowel

plotselinge als langzame gebeurtenissen.⁹

41. Een ander punt van zorg is de huidige en verwachte psychosociale en geestelijke gezondheidsproblemen van kinderen als gevolg van milieuschade, waaronder klimaatverandering. Het duidelijke verband dat aan het licht komt tussen milieuschade en de geestelijke gezondheid van kinderen, zoals depressie en milieu-angst, vereist dringende aandacht, zowel in termen van reactie- als preventieprogramma's, van volksgezondheids- en onderwijsautoriteiten.

42. De staten dienen in hun nationale plannen, beleid en strategieën met betrekking tot zowel gezondheid als milieu, maatregelen op te nemen om milieugerelateerde gezondheidsproblemen aan te pakken die relevant zijn voor kinderen. Wetgevende, regelgevende en institutionele kaders, met inbegrip van regelgeving die betrekking heeft op de bedrijfssector, moeten de milieugezondheid van kinderen effectief beschermen op de plekken waar ze wonen, studeren, spelen en werken. Milieugezondheidsnormen moeten consistent zijn met de best beschikbare wetenschappelijke inzichten en alle relevante internationale richtlijnen, zoals die van de Wereldgezondheidsorganisatie, en strikt worden gehandhaafd. De verplichtingen van staten op grond van artikel 24 van het Verdrag zijn ook van toepassing bij de ontwikkeling en uitvoering van milieuovereenkomsten om grensoverschrijdende en mondiale bedreigingen voor de gezondheid van kinderen aan te pakken.

43. Het recht op gezondheid omvat toegang voor kinderen die getroffen zijn door milieuschade tot volksgezondheids- en gezondheidszorgfaciliteiten, -goederen en -diensten van hoge kwaliteit, en er moet speciale aandacht worden besteed aan bevolkingsgroepen die niet of moeilijk worden bereikt en aan het leveren van kwalitatief hoogstaande prenatale gezondheidszorg voor moeders in het hele land. Faciliteiten, programma's en diensten moeten uitgerust zijn om te reageren op gevaren voor de milieugezondheid. Gezondheidsbescherming heeft ook betrekking op de omstandigheden die kinderen nodig hebben om een gezond leven te leiden, zoals een veilig klimaat, veilig en schoon drinkwater en sanitaire voorzieningen, duurzame energie, adequate huisvesting, toegang tot voldoende en veilig voedsel en gezonde arbeidsomstandigheden.

44. De beschikbaarheid van hoogwaardige gegevens is cruciaal voor een adequate bescherming tegen klimaat- en milieugerelateerde gezondheidsrisico's. Staten dienen de lokale, nationale en grensoverschrijdende gezondheidseffecten van milieuschade te evalueren, met inbegrip van de oorzaken van sterfte en morbiditeit, rekening houdend met de hele levensloop van kinderen en de kwetsbaarheden en ongelijkheden waarmee zij in elke levensfase worden geconfronteerd. Prioritaire aandachtspunten, de gevolgen van klimaatverandering en opkomende milieugerelateerde gezondheidskwesties moeten worden geïdentificeerd. Naast gegevens die worden verzameld via routinematige gezondheidsinformatiesystemen, is er bijvoorbeeld onderzoek nodig voor longitudinale cohortstudies en studies van zwangere vrouwen, baby's en kinderen die risico's vastleggen op kritieke momenten in de ontwikkeling.

I. Recht op sociale zekerheid en toereikende levensstandaard (art. 26 en 27)

45. Kinderen hebben recht op een levensstandaard die past bij de fysieke, mentale, spirituele, morele en sociale ontwikkeling van het kind. Een schoon, gezond en duurzaam milieu is een eerste vereiste voor de verwezenlijking van dit recht, met inbegrip van adequate huisvesting, voedselzekerheid en veilig en schoon drinkwater en sanitaire voorzieningen.¹⁰

46. Het Comité benadrukt dat het recht op adequate huisvesting, voedsel, water en sanitaire voorzieningen op duurzame wijze moet worden gerealiseerd, ook met betrekking tot verbruik van materialen, gebruik van hulpbronnen en energie en de toe-eigening van ruimte en natuur.

⁹ Bijvoorbeeld het Intergovernmental Panel on Climate Change, Sixth Assessment Report, Summary for Policymakers, figuur SPM.1. De gegevens tonen de onevenredige, cumulatieve en langetermijneffecten van klimaatverandering op personen die geboren zijn in 2020.

¹⁰ Committee on Economic, Social and Cultural Rights, General Comment nr. 15 (2002): Over het recht op water, para. 3; en Committee on the Rights of the Child, General Comment nr 15: Over het realiseren van de grootst mogelijke mate van gezondheid (para. 48).

47. Blootstelling aan milieuschade heeft zowel directe als structurele oorzaken en verergert de effecten van multidimensionale kinderarmoede. In het kader van het milieu is de sociale zekerheid, zoals gewaarborgd door artikel 26 van het Verdrag, bijzonder relevant. Er wordt bij de staten op aangedrongen om in hun socialezekerheidsbeleid en in hun socialebeschermingsstelsels elementen op te nemen die kinderen en hun gezinnen bescherming bieden tegen milieuschokken en schade die zich langzaam voordoet, onder meer door klimaatverandering. Staten moeten kindgerichte armoedebestrijdingsprogramma's versterken in de gebieden die het meest kwetsbaar zijn voor milieurisico's.

48. Kinderen, met inbegrip van ontheemde kinderen, moeten toegang hebben tot adequate huisvesting die voldoet aan de internationale mensenrechtennormen. Huisvesting moet duurzaam en robuust zijn en mag niet worden gebouwd op vervuilde locaties of in gebieden met een hoog risico op aantasting van het milieu. Huizen moeten veilige en duurzame energiebronnen hebben voor koken, verwarming, verlichting en passende ventilatie en vrij zijn van schimmel, giftige stoffen en rook. Er moet een effectief beheer zijn van afval en zwerfvuil, bescherming tegen verkeer, buitensporig lawaai en overbevolking en toegang tot veilig drinkwater en duurzame sanitaire en hygiënische voorzieningen.

49. Kinderen mogen niet het slachtoffer worden van gedwongen uitzettingen zonder dat er eerst wordt gezorgd voor passende alternatieve huisvesting, met inbegrip van herhuisvesting in verband met ontwikkelings- en infrastructuurprojecten op het gebied van energie en/of maatregelen ter verzachting van en aanpassing aan de klimaatverandering. Effectbeoordelingen van kinderrechten moeten een eerste vereiste zijn voor dergelijke projecten. Bijzondere aandacht moet worden besteed aan het behoud van het traditionele land van inheemse kinderen en aan de bescherming van de kwaliteit van de natuurlijke omgeving voor het genot van hun rechten, met inbegrip van hun recht op een toereikende levensstandaard.¹¹

50. In situaties van grensoverschrijdende ontheemding en migratie die verband houden met klimaat- en milieugerelateerde gebeurtenissen en die verband houden met gewapende conflictsituaties, onderstreept het Comité het belang van internationale samenwerking en de verplichting van staten om alle passende wetgevende, administratieve en andere maatregelen te nemen om de rechten uit hoofde van het verdrag te waarborgen voor alle kinderen die onder hun rechtsmacht vallen, zonder discriminatie. De bevoegde autoriteiten moeten rekening houden met het risico van schendingen van de rechten van kinderen als gevolg van de gevolgen van milieudegradatie, met inbegrip van klimaatverandering, bij de beslissing over toelating en bij de beoordeling van verzoeken om internationale bescherming, met name gezien de bijzonder ernstige gevolgen voor kinderen van de ontoereikende verstrekking van voedsel of gezondheidsdiensten. Staten mogen kinderen en hun gezinnen niet uitzetten naar een plaats waar zij een reëel risico lopen op ernstige schendingen als gevolg van de nadelige gevolgen van aantasting van het milieu.

J. Recht op onderwijs (art. 28 en 29, eerste lid, e))

51. Onderwijs is een van de hoekstenen van een op kinderrechten gebaseerde benadering van het milieu. Kinderen hebben benadrukt dat onderwijs een belangrijke rol speelt in de bescherming van hun rechten en het milieu en in het vergroten van hun bewustzijn van en paraatheid voor milieuschade; het recht op onderwijs is echter zeer kwetsbaar voor de gevolgen van milieuschade, aangezien dit kan leiden tot sluiting van scholen en onderbrekingen van de schoolgang, schooluitval en de vernietiging van scholen en speelplekken.

52. Artikel 29, eerste lid, e), van het Verdrag, dat vereist dat het onderwijs van een kind gericht is op de ontwikkeling van respect voor de natuurlijke omgeving, moet worden gelezen in samenhang met artikel 28, om te waarborgen dat ieder kind recht heeft op onderwijs dat milieuwwaarden weerspiegelt.¹²

53. Op rechten gebaseerde milieu-educatie moet transformerend, inclusief, kindgericht, kindvriendelijk en emanciperend zijn. Dit moet gericht zijn op de ontwikkeling van de persoonlijkheid, talenten en capaciteiten van het kind, de nauwe onderlinge relatie erkennen tussen respect voor de natuurlijke omgeving en andere ethische waarden die zijn vastgelegd

¹¹ General Comment nr. 11 (2009): Over de rechten van inheemse kinderen ingevolge het Verdrag, para. 34 en 35.

¹² General Comment nr 1: Over de doelstellingen van het onderwijs, para. 13.

in artikel 29, eerste lid, van het Verdrag en zowel een lokale als mondiale oriëntatie hebben.¹³ Schoolcurricula moeten worden afgestemd op de specifieke ecologische, sociale, economische en culturele context van kinderen en begrip bevorderen voor de context van andere kinderen die te maken hebben met milieudegradatie. Lesmateriaal moet wetenschappelijk accurate, actuele en bij de ontwikkeling en leeftijd passende milieu-informatie verstrekken. Alle kinderen moeten worden toegerust met de vaardigheden die nodig zijn om de verwachte milieu-uitdagingen in hun leven het hoofd te bieden, zoals dreiging van rampen en milieugerelateerde gezondheidseffecten, inclusief het vermogen om kritisch na te denken over dergelijke uitdagingen, problemen op te lossen, evenwichtige beslissingen te nemen en verantwoordelijkheid voor het milieu te nemen, bijvoorbeeld door middel van een duurzame levensstijl en consumptie, in overeenstemming met hun evoluerende capaciteiten.

54. Milieuwaarden moeten worden weerspiegeld in de opleiding en training van alle professionals die betrokken zijn bij het onderwijs, met inbegrip van lesmethoden, technologieën en benaderingen die worden gebruikt in het onderwijs, schoolomgevingen en het voorbereiden van kinderen op groene banen. Milieu-educatie gaat verder dan formeel onderwijs om het brede scala aan meegemaakte ervaringen en leren te bestrijken. Verkennende, niet-formele en praktische methoden, zoals leren in de buitenlucht, genieten de voorkeur om dit onderwijsdoel te bereiken.

55. Staten moeten veilige, gezonde en veerkrachtige infrastructuur bouwen voor effectief leren. Dit omvat het waarborgen van de beschikbaarheid van voetgangers- en fietsroutes en openbaar vervoer naar school en dat scholen en alternatieve leerfaciliteiten zich op veilige afstand van bronnen van vervuiling, overstromingen, aardverschuivingen en andere milieurisico's bevinden, waaronder: verontreinigde locaties en de bouw van gebouwen en klaslokalen met adequate verwarming en koeling en toegang tot voldoende, veilig en aanvaardbaar drinkwater¹⁴ en sanitaire voorzieningen. Milieuvriendelijke schoolfaciliteiten, zoals die met verlichting en verwarming uit hernieuwbare energie en eetbare tuinen, kunnen kinderen ten goede komen en ervoor zorgen dat staten hun milieuverplichtingen nakomen.

56. Tijdens en na waterschaarste, zandstormen, hittegolven en andere zware weersomstandigheden moeten staten zorgen voor fysieke toegang tot scholen, met name voor kinderen in afgelegen of plattelandsgemeenschappen, of alternatieve onderwijsmethoden overwegen, zoals mobiele onderwijsfaciliteiten en afstandsonderwijs. Gemeenschappen met weinig voorzieningen moeten prioriteit krijgen bij het klimaatbestendig maken en renoveren van scholen. Staten moeten zo snel mogelijk zorgen voor alternatieve huisvesting voor ontheemde bevolkingsgroepen om te voorkomen dat scholen als schuilplaats worden gebruikt. Bij het reageren op noodsituaties veroorzaakt door noodweer in gebieden die al getroffen zijn door gewapende conflicten, dienen staten ervoor te zorgen dat scholen geen doelwit worden van activiteiten van gewapende groepen.

57. Staten dienen de onevenredige indirecte en doorwerkingseffecten van de achteruitgang van het milieu op het onderwijs aan kinderen te erkennen en aan te pakken, met speciale aandacht voor genderspecifieke situaties, zoals kinderen die de school verlaten vanwege extra huishoudelijke en economische lasten in huishoudens die te maken hebben met milieugerelateerde schokken en stress.

K. Rechten van inheemse kinderen en kinderen die tot minderheidsgroepen behoren (art. 30)

58. Inheemse kinderen worden onevenredig zwaar getroffen door biodiversiteitsverlies, vervuiling en klimaatverandering. Staten moeten de impact van milieuschade, zoals ontbossing, op traditioneel land en cultuur en de kwaliteit van de natuurlijke omgeving zorgvuldig in overweging nemen, en daarbij het recht op leven, overleven en ontwikkeling van inheemse kinderen waarborgen. Staten moeten maatregelen nemen om inheemse kinderen en hun families op een zinvolle manier te betrekken bij het reageren op milieuschade, met inbegrip van schade veroorzaakt door klimaatverandering, door terdege rekening te houden met concepten uit inheemse culturen en traditionele kennis en deze te integreren in mitigatie- en adaptatiemaatregelen. Hoewel kinderen in inheemse

¹³ Ibid., para. 2, 12 en 13.

¹⁴ Committee on Economic, Social and Cultural Rights, General Comment nr. 15 (2002), para. 12 (c) (i) en 16 (b).

gemeenschappen te maken hebben met unieke risico's, kunnen ze ook optreden als opvoeders en pleitbezorgers bij het toepassen van traditionele kennis om de impact van lokale gevaren te verminderen en de veerkracht te versterken, als deze kennis wordt doorgegeven en ondersteund. Vergelijkbare maatregelen moeten worden genomen met betrekking tot de rechten van kinderen die behoren tot niet-inheemse minderheidsgroepen waarvan de rechten, levenswijze en culturele identiteit nauw verbonden zijn met de natuur.

L. Recht op rust, vrije tijd, spel en recreatieve bezigheden (art. 31)

59. Spel en recreatie zijn essentieel voor de gezondheid en het welzijn van kinderen en bevorderen de ontwikkeling van creativiteit, verbeelding, zelfvertrouwen, zelfredzaamheid en fysieke, sociale, cognitieve en emotionele kracht en vaardigheden. Spel en recreatie dragen bij aan alle aspecten van leren, zijn cruciaal voor de holistische ontwikkeling van kinderen¹⁵ en bieden kinderen belangrijke mogelijkheden om de natuurlijke wereld en biodiversiteit te verkennen en te ervaren, wat hun geestelijke gezondheid en welzijn ten goede komt en bijdraagt aan begrip, waardering en zorg voor de natuurlijke omgeving.

60. Omgekeerd ondermijnen onveilige en gevaarlijke omgevingen de verwezenlijking van de rechten onder artikel 31, eerste lid, van het Verdrag en zijn ze risicofactoren voor de gezondheid, ontwikkeling en veiligheid van kinderen. Kinderen hebben inclusieve speelruimtes nodig die dicht bij hun huis liggen en vrij zijn van milieugevaren. De gevolgen van de klimaatverandering verergeren deze uitdagingen, terwijl de stress op het gezinsinkomen als gevolg van de klimaatverandering ertoe kan leiden dat kinderen minder tijd en mogelijkheden hebben om te rusten, te ontspannen, te recreëren en te spelen.

61. De staten nemen doeltreffende wetgevende, bestuurlijke en andere maatregelen om te waarborgen dat alle kinderen zonder discriminatie kunnen spelen en recreëren in een veilige, schone en gezonde omgeving, met inbegrip van natuurgebieden, parken en speelplaatsen. Bij de ruimtelijke planning, op het platteland en in de stad, dient naar behoren rekening te worden gehouden met de mening van kinderen en dient prioriteit te worden gegeven aan het creëren van omgevingen die hun welzijn bevorderen. Er moet aandacht worden besteed aan: a) het bieden van toegang, door middel van veilig, betaalbaar en toegankelijk vervoer, tot groene gebieden, grote open ruimten en natuur om te spelen en te recreëren; b) het creëren van een veilige lokale omgeving die vrij is om te spelen, vrij van vervuiling, gevaarlijke chemicaliën en afval; en c) het nemen van verkeersmaatregelen om de vervuilingsniveaus in de buurt van huishoudens, scholen en speelplaatsen te verminderen, onder andere door het ontwerpen van zones waarin spelende, lopende en fietsende kinderen voorrang hebben.

62. Staten dienen wetgeving, voorschriften en richtlijnen in te voeren, vergezeld van de nodige budgettaire toewijzingen en effectieve controle- en handhavingsmechanismen, om te waarborgen dat derden artikel 31 van het Verdrag naleven, onder meer door veiligheidsnormen vast te stellen voor al het speelgoed en alle speel- en recreatiefaciliteiten, in het bijzonder met betrekking tot giftige stoffen, in stedelijke en landelijke ontwikkelingsprojecten. In situaties van klimaatveranderingsgerelateerde rampen moeten maatregelen worden genomen om deze rechten te herstellen en te beschermen, onder andere door het creëren of herstellen van veilige ruimten en door het aanmoedigen van spel en creatieve expressie om veerkracht en psychologische genezing te bevorderen.

III. Recht op een schone, gezonde en duurzame omgeving

63. Kinderen hebben recht op een schone, gezonde en duurzame omgeving. Dit recht is impliciet in het Verdrag opgenomen en direct verbonden met, in het bijzonder, het recht op leven, overleven en ontwikkeling, ingevolge artikel 6, op de grootst mogelijke mate van gezondheid, inclusief rekening houdend met de gevaren en risico's van milieuvervuiling, ingevolge artikel 24, op een toereikende levensstandaard, ingevolge artikel 27, en op onderwijs, ingevolge artikel 28, inclusief bijbrengen van eerbied voor de natuurlijke omgeving, ingevolge artikel 29.

64. De inhoudelijke elementen van dit recht zijn van groot belang voor kinderen, aangezien ze schone lucht, een veilig en stabiel klimaat, gezonde ecosystemen en biodiversiteit, veilig en voldoende water, gezond en duurzaam voedsel en een niet-giftige

¹⁵ General Comment nr. 17: Over het recht op vrijetijdsbesteding, para. 9 en 14(c)
GE.23-11144

omgeving omvatten.¹⁶

65. Met het oog op de verwezenlijking van dit recht voor kinderen, is het Comité van mening dat staten onmiddellijk de volgende maatregelen moeten nemen:

(a) Verbeteren van de luchtkwaliteit, door zowel de luchtvervuiling buitenshuis als bij huishoudens te verminderen, om kindersterfte te voorkomen, vooral onder kinderen jonger dan 5 jaar;

(b) Zorgen voor toegang tot veilig en voldoende water en sanitaire voorzieningen en gezonde aquatische ecosystemen om de verspreiding van door water overgebrachte ziekten onder kinderen te voorkomen;

(c) De industriële landbouw en visserij omvormen om gezond en duurzaam voedsel te produceren dat ondervoeding voorkomt en de groei en ontwikkeling van kinderen bevordert;

(d) Op billijke wijze uitschakelen van het gebruik van kolen, olie en aardgas, zorgen voor een eerlijke en rechtvaardige transitie van energiebronnen en investeren in hernieuwbare energie, energieopslag en energie-efficiëntie om de klimaatcrisis aan te pakken;

(e) Behoud, bescherming en herstel van de biodiversiteit;

(f) Verontreiniging van de zee voorkomen door een verbod op de directe of indirecte introductie van stoffen in het mariene milieu die gevaarlijk zijn voor de gezondheid van kinderen en mariene ecosystemen;¹⁷

(g) productie, de verkoop, het gebruik en het vrijkomen van giftige stoffen die onevenredig schadelijke gevolgen hebben voor de gezondheid van kinderen, in het bijzonder stoffen die neurotoxisch zijn voor de ontwikkeling, streng reguleren en waar nodig op te heffen.¹⁸

66. Procedurele elementen, waaronder toegang tot informatie, inspraak in besluitvorming en kindvriendelijke toegang tot de rechter, met doeltreffende rechtsmiddelen, zijn even belangrijk als empowerment van kinderen, onder meer door onderwijs, om hun eigen lot in handen te nemen.

67. Staten dienen het recht van kinderen op een schoon, gezond en duurzaam milieu op te nemen in hun nationale wetgeving en adequate maatregelen te nemen om dit recht uit te voeren teneinde de verantwoordingsplicht te versterken. Dit recht moet worden geïntegreerd in alle besluiten en maatregelen die kinderen betreffen, waaronder beleid met betrekking tot onderwijs, vrije tijd, spel, toegang tot groene ruimten, kindbescherming, gezondheid van kinderen en migratie, en nationale kaders voor de uitvoering van het Verdrag.

IV. Algemene toepassingsmaatregelen (art. 4)

A. Verplichting van staten om de rechten van het kind te eerbiedigen, te beschermen en na te komen

68. Staten moeten zorgen voor een schoon, gezond en duurzaam milieu om de rechten van kinderen te eerbiedigen, beschermen en vervullen. De verplichting om de rechten van kinderen te eerbiedigen vereist dat staten zich onthouden van het schenden van deze rechten door het veroorzaken van milieuschade. Zij moeten kinderen beschermen tegen milieuschade uit andere bronnen en van derden, onder meer door het reguleren van ondernemingen. Staten die partij zijn, zijn ook verplicht de gevolgen van milieugevaren voor kinderrechten te voorkomen en te herstellen, zelfs wanneer deze gevaren buiten de macht van de mens liggen, bijvoorbeeld door inclusieve systemen voor vroegtijdige waarschuwing op te zetten. Staten moeten dringend stappen ondernemen om hun verplichting na te komen om het genot van de rechten van kinderen te vergemakkelijken, te bevorderen en erin te voorzien, met inbegrip

¹⁶ Zie [A/74/161](#), [A/75/161](#), [A/76/179](#), [A/HRC/40/55](#), [A/HRC/46/28](#) en [A/HRC/49/53](#).

¹⁷ Verdrag inzake de bescherming van het mariene milieu in het noordoostelijke deel van de Atlantische Oceaan, art. 2, tweede lid, a).

¹⁸ Zie [A/HRC/49/53](#).

van hun recht op een schoon, gezond en duurzaam milieu, bijvoorbeeld door over te schakelen op schone energie en strategieën en programma's aan te nemen om het duurzame gebruik van watervoorraden te garanderen.

69. Staten hebben een zorgvuldigheidsplicht om passende preventieve maatregelen te nemen om kinderen te beschermen tegen redelijkerwijs te voorziene milieuschade en schendingen van hun rechten, met inachtneming van het voorzorgsbeginsel. Dit omvat het beoordelen van de milieueffecten van beleid en projecten, het in kaart brengen en voorkomen van te verwachten schade, het beperken van dergelijke schade als deze niet te voorkomen is, en het voorzien in tijdige en doeltreffende rechtsmiddelen om zowel voorzienbare als feitelijke schade te herstellen.

70. Staten zijn ook verplicht de rechten van het kind die met betrekking tot het milieu worden uitgeoefend, te eerbiedigen, te beschermen en te vervullen. De verplichting om rechten te respecteren vereist dat zij zich onthouden van elke actie die het recht van kinderen beperkt om hun mening te geven over zaken die verband houden met het milieu en van het belemmeren van de toegang tot nauwkeurige milieu-informatie, en dat zij kinderen beschermen tegen misinformatie over milieurisico's en tegen het risico van geweld of andere represailles. Vanwege hun verplichting om rechten na te komen moeten staten de negatieve houding van de samenleving tegenover het recht van kinderen om gehoord te worden bestrijden en hun zinvolle deelname aan de milieubesluitvorming vergemakkelijken.

71. Staten moeten weloverwogen, specifieke en gerichte stappen nemen om het volledige en effectieve genot van de kinderrechten met betrekking tot het milieu te bereiken, met inbegrip van het recht op een gezond milieu, onder meer door de ontwikkeling van wetgeving, beleid, strategieën of plannen die wetenschappelijk zijn gebaseerd en in overeenstemming met relevante internationale richtlijnen met betrekking tot milieugezondheid en veiligheid en door af te zien van het nemen van maatregelen die kinderen minder beschermen.

72. Staten zijn verplicht om financiële, natuurlijke, menselijke, technologische, institutionele en informatieve middelen in te zetten om de rechten van kinderen met betrekking tot het milieu met maximaal gebruik van hun beschikbare middelen uit te voeren en, waar nodig, in het kader van internationale samenwerking.¹⁹

73. Met inachtneming van eventuele verplichtingen krachtens het internationale recht, met inbegrip van verplichtingen in het kader van multilaterale milieuverdragen waarbij zij partij zijn, behouden staten de discretionaire bevoegdheid om te komen tot een redelijk evenwicht tussen het bepalen van de juiste niveaus van milieubescherming en het bereiken van andere sociale doelen in het licht van de beschikbare middelen. Niettemin wordt een dergelijke speelruimte beperkt door de verplichtingen van de staten uit hoofde van het Verdrag. Kinderen lopen veel meer risico dan volwassenen om ernstige schade op te lopen, waaronder onomkeerbare en levenslange gevolgen en de dood, als gevolg van aantasting van het milieu. Gezien hun verhoogde zorgplicht moeten de staten daarom milieunormen vaststellen en handhaven die kinderen beschermen tegen dergelijke onevenredige en langdurige effecten.²⁰

74. De staten moeten zorgen voor het verzamelen van betrouwbare, regelmatig bijgewerkte en uitgesplitste gegevens en onderzoek naar milieuschade, met inbegrip van de risico's en feitelijke gevolgen van aan klimaatverandering gerelateerde schade voor de rechten van het kind. Deze moeten longitudinale gegevens bevatten over de gevolgen van milieuschade voor de rechten van kinderen, met name voor de gezondheid, het onderwijs en de levensstandaard op verschillende leeftijden. Dergelijke gegevens en onderzoek moeten als basis dienen voor de formulering en evaluatie van milieuwetgeving, -beleid, -programma's en -plannen op alle niveaus en moeten openbaar worden gemaakt.

B. Effectbeoordelingen van kinderrechten

75. Alle voorgestelde en reeds van kracht zijnde milieugerelateerde wetgeving, beleid, projecten, voorschriften, begrotingen en besluiten, vereisen doortastende effectbeoordelingen van kinderrechten, in overeenstemming met artikel 3, eerste lid, van het Verdrag. Staten dienen de beoordeling te eisen, zowel voor als na de uitvoering, van de mogelijke directe en

¹⁹ General Comment nr 19 (2016): Over kinderrechten en overheidsfinanciën para. 75.

²⁰ [A/HRC/37/58](#), para. 56 en 57.

GE.23-11144

indirecte gevolgen voor het milieu en het klimaat, met inbegrip van de grensoverschrijdende, cumulatieve en zowel productie- als consumptie-effecten, op het genot van de rechten van kinderen.

76. Of kinderrechteneffectbeoordelingen nu worden opgenomen in het kader van een milieueffectbeoordeling of een geïntegreerde effectbeoordeling, of worden uitgevoerd als een op zichzelf staande beoordeling, ze moeten speciale aandacht besteden aan de differentiële impact van milieubeslissingen op kinderen, in het bijzonder jonge kinderen en andere groepen kinderen die het meeste risico lopen, gemeten aan de hand van alle relevante rechten onder het Verdrag, inclusief korte-, middellange- en langetermijneffecten, gecombineerde en onomkeerbare effecten, interactieve en cumulatieve effecten en effecten in de verschillende fasen van de kindertijd. Staten met een grote fossiele-brandstofindustrie moeten bijvoorbeeld de sociale en economische gevolgen van hun beslissingen op kinderen beoordelen.

77. Effectbeoordelingen van kinderrechten moeten zo vroeg mogelijk in het besluitvormingsproces worden uitgevoerd, in cruciale fasen van de besluitvorming en bij de follow-up van de genomen maatregelen. Dergelijke evaluaties moeten worden uitgevoerd met de participatie van kinderen en er moet voldoende rekening worden gehouden met hun standpunten en die van thematische experts. De bevindingen moeten worden gepubliceerd in kindvriendelijke taal en in de talen die kinderen gebruiken.

C. Kinderrechten en het bedrijfsleven

78. Bedrijven hebben de verantwoordelijkheid om de rechten van kinderen met betrekking tot het milieu te respecteren. Staten hebben de plicht om bescherming te bieden tegen misbruik van kinderrechten door derden, met inbegrip van bedrijven.²¹

79. Bedrijfsactiviteiten zijn een bron van aanzienlijke milieuschade, die bijdraagt aan schendingen van kinderrechten. Dergelijke schade is bijvoorbeeld het gevolg van de productie, het gebruik, het vrijkomen en de verwijdering van gevaarlijke en giftige stoffen industriële lucht- en waterverontreiniging en niet-duurzame landbouw- en visserijpraktijken. Bedrijven dragen aanzienlijk bij aan de uitstoot van broeikasgassen, die een negatieve invloed hebben op de rechten van kinderen, en aan korte- en langetermijninbreuken op hun rechten in verband met de gevolgen van klimaatverandering. De gevolgen van bedrijfswerkzaamheden en -activiteiten kunnen het vermogen van kinderen en hun families om zich aan te passen aan de gevolgen van klimaatverandering ondermijnen, bijvoorbeeld wanneer land is aangetast, waardoor de klimaatstress toeneemt. Staten moeten de uitoefening van kinderrechten versterken door bestaande technologieën te delen en toegankelijk te maken en invloed uit te oefenen op bedrijfsactiviteiten en waardeketens om klimaatverandering te voorkomen, te beperken en zich eraan aan te passen.

80. Staten hebben de plicht om een kader te bieden dat ervoor zorgt dat bedrijven de rechten van kinderen respecteren door middel van effectieve, kindvriendelijke wet- en regelgeving, handhaving en beleid en corrigerende, controlerende, coördinerende, samenwerkende en bewustmakingsmaatregelen. Staten moeten bedrijven verplichten om zorgvuldigheidsprocedures voor kinderrechten te volgen om hun impact op het milieu en de rechten van kinderen te identificeren, te voorkomen, te beperken en te verantwoorden. Dergelijke due diligence is een op risico gebaseerd proces waarbij de inspanningen worden gericht op de gebieden waar de risico's van milieuschade ernstig zijn en waar deze zich waarschijnlijk zullen voordoen, met speciale aandacht voor de risicoblootstelling van bepaalde groepen kinderen, zoals werkende kinderen. Wanneer kinderen als slachtoffer worden geïdentificeerd, moeten onmiddellijk stappen worden ondernomen om verdere schade aan hun gezondheid en ontwikkeling te voorkomen en om de aangerichte schade tijdig en effectief te herstellen.

81. Het Comité beveelt aan dat bedrijven, in samenwerking met belanghebbenden, waaronder kinderen,duediligenceprocedures ontwikkelen die effectbeoordelingen van kinderrechten in hun activiteiten integreren. Marketingnormen moeten ervoor zorgen dat bedrijven consumenten, in het bijzonder kinderen, niet misleiden door "green-washing" of "green-sheening"-praktijken, waarbij bedrijven een vals beeld geven van hun inspanningen om milieuschade te voorkomen of te beperken.

²¹ General Comment nr. 16 (2013): Over kinderrechten en het bedrijfsleven en de verantwoordelijkheid van de staat hierin, para. 28, 42 en 82.

D. Toegang tot de rechter en rechtsmiddelen

82. Er moeten doeltreffende rechtsmiddelen beschikbaar zijn om schendingen ongedaan te maken en sociale rechtvaardigheid te bevorderen.²² Ondanks het feit dat kinderen het voortouw hebben genomen in verschillende milieu- en klimaatveranderingszaken en ondanks hun erkenning onder het Verdrag als rechthebbenden, stuiten kinderen vanwege hun status in veel staten op belemmeringen bij het verkrijgen van een wettelijke status, waardoor hun middelen om hun rechten in de milieucontext te doen gelden worden beperkt.

83. Staten moeten voorzien in toegang tot de rechter voor kinderen, met inbegrip van klachtmechanismen die kindvriendelijk zijn, rekening houden met geslacht en beperking, om ervoor te zorgen dat zij in contact komen met effectieve gerechtelijke, semi-gerechtelijke en buitengerechtelijke mechanismen, met inbegrip van kindgerichte nationale mensenrechteninstellingen, voor schendingen van hun rechten met betrekking tot milieuschade. Dit omvat het wegnemen van belemmeringen voor kinderen om zelf procedures aan te spannen, het aanpassen van de regels voor procesbevoegdheid en het machtigen van nationale mensenrechteninstellingen met een mandaat om klachten van kinderen te ontvangen.

84. Er dienen mechanismen beschikbaar te zijn voor claims over dreigende of voorzienbare schade en vroegere of huidige schendingen van kinderrechten. Staten dienen ervoor te zorgen dat deze mechanismen zonder onderscheid beschikbaar zijn voor alle kinderen onder hun rechtsmacht, met inbegrip van kinderen buiten hun grondgebied die worden getroffen door grensoverschrijdende schade die het gevolg is van handelen of nalaten van staten op hun grondgebied.

85. Staten moeten voorzien in collectieve klachten, zoals class action suits (massavorderingen) en public interest litigation (strategisch procederen)²³ en de verjaringstermijnen voor schendingen van kinderrechten door milieuschade verlengen.

86. De complexiteit van zaken met betrekking tot milieuschade als gevolg van grensoverschrijdende effecten, oorzakelijk verband en cumulatieve effecten maakt effectieve juridische vertegenwoordiging noodzakelijk. Bij rechtszaken gaat het vaak om een langdurig proces, en supranationale instanties vereisen over het algemeen dat de nationale rechtsmiddelen zijn uitgeput voordat een klacht kan worden ingediend. Kinderen dienen toegang te hebben tot gratis juridische en andere passende bijstand, met inbegrip van rechtsbijstand en doeltreffende juridische vertegenwoordiging, en de gelegenheid te krijgen te worden gehoord in gerechtelijke of administratieve procedures die hen betreffen. Staten dienen aanvullende maatregelen te overwegen om de kosten te verlagen voor kinderen die hun toevlucht zoeken tot rechtsmiddelen, bijvoorbeeld door bescherming tegen nadelige veroordelingen in de kosten, om het financiële risico te beperken voor kinderen die zaken aanhangig maken in het algemeen belang met betrekking tot milieuaangelegenheden.

87. Om de verantwoordingsplicht te vergroten en de toegang van kinderen tot de rechter in milieuzaken te bevorderen, moeten staten de mogelijkheden onderzoeken om in het geval van jeugdige eisers de zware bewijslast te verschuiven bij het vaststellen van het oorzakelijk verband, in het licht van de vele variabelen en het gebrek aan informatie.

88. Kinderen kunnen bijzondere moeilijkheden ondervinden bij het verkrijgen van rechtsmiddelen in zaken waarbij bedrijven betrokken zijn die mogelijk schendingen van hun rechten veroorzaken of daartoe bijdragen, in het bijzonder met betrekking tot grensoverschrijdende en wereldwijde effecten. Staten zijn verplicht niet-juridische en gerechtelijke mechanismen in te stellen om toegang te bieden tot effectieve rechtsmiddelen voor schendingen van kinderrechten door ondernemingen, ook als gevolg van hun extraterritoriale activiteiten en operaties, op voorwaarde dat er een redelijke band bestaat tussen de staat en het betreffende gedrag. In overeenstemming met internationale normen wordt van bedrijven verwacht dat zij effectieve klachtenmechanismen opzetten of daaraan deelnemen voor kinderen die het slachtoffer zijn geworden van dergelijke schendingen van hun rechten. Staten moeten ook zorgen voor de beschikbaarheid van regelgevende instanties, toezicht houden op misbruik en passende rechtsmiddelen bieden voor schendingen van de

²² General Comment nr. 5 (2003): Over algemene maatregelen om het Kinderrechtenverdrag te implementeren, para. 24; Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten, art. 2, derde lid.

²³ General Comment nr. 16 (2013), para. 68; en General Comment nr. 25 (2021), para. 44.

rechten van kinderen in verband met milieuschade.

89. Adequate genoegdoening omvat restitutie, adequate compensatie, genoegdoening, rehabilitatie en garanties van niet-herhaling, met betrekking tot zowel de omgeving als de getroffen kinderen, inclusief toegang tot medische en psychologische hulp. Herstelmechanismen moeten rekening houden met de specifieke kwetsbaarheid van kinderen voor de gevolgen van aantasting van het milieu, inclusief de mogelijke onomkeerbaarheid en levenslange aard van de schade. Herstel moet snel gebeuren om voortdurende en toekomstige schendingen te beperken. De toepassing van nieuwe vormen van herstel wordt aangemoedigd, zoals opdracht geven om intergenerationele comités op te richten, waarin kinderen actief deelnemen, om de snelle uitvoering van maatregelen te bepalen en te monitoren om de gevolgen van de klimaatverandering te verzachten en zich eraan aan te passen.

90. Toegang tot toepasselijke internationale en regionale mensenrechtenmechanismen moet beschikbaar zijn, onder meer door ratificatie van het Facultatief Protocol inzake een communicatieprocedure. Informatie over dergelijke mechanismen en hoe ze te gebruiken moet breed bekend worden gemaakt aan kinderen, ouders, verzorgers en professionals die werken met en voor kinderen.

E. Internationale samenwerking

91. Staten zijn verplicht om, door middel van internationale samenwerking, afzonderlijk en gezamenlijk actie te ondernemen om de kinderrechten te eerbiedigen, te beschermen en na te komen. Artikel 4 van het Verdrag benadrukt dat uitvoering van het Verdrag een samenwerkingsexercitie is voor staten wereldwijd,²⁴ en de volledige verwezenlijking van de rechten van het kind uit hoofde van het Verdrag is deels afhankelijk van de wijze waarop staten met elkaar omgaan. Klimaatverandering, vervuiling en verlies van biodiversiteit zijn duidelijk dringende voorbeelden van mondiale bedreigingen voor kinderrechten die vereisen dat staten samenwerken, waarbij de breedst mogelijke samenwerking van alle landen en hun deelname aan een effectieve en passende internationale respons nodig is.²⁵ De verplichtingen van internationale samenwerking van elke Staat hangt gedeeltelijk af van zijn situatie. In de context van klimaatverandering worden dergelijke verplichtingen op passende wijze geleid door rekening te houden met de historische en huidige emissies van broeikasgassen en het concept van gemeenschappelijke maar gedifferentieerde verantwoordelijkheden en de respectieve capaciteiten van staten, in het licht van de verschillende nationale omstandigheden,²⁶ terwijl van ontwikkelde staten wordt geëist dat ze technische en financiële bijstand verlenen aan ontwikkelingslanden in overeenstemming met artikel 4 van het Verdrag. Staten moeten internationale samenwerking aangaan om ervoor te zorgen dat de normen voor het ontwikkelen en uitvoeren van procedures voor kinderrechten en zorgvuldigheid op milieugebied overeenstemmen.

92. In het algemeen hebben de ontwikkelde staten zich ertoe verbonden maatregelen te ondersteunen om de onderling samenhangende mondiale milieu-uitdagingen in ontwikkelingslanden aan te pakken door de overdracht van groene technologie te vergemakkelijken en bij te dragen aan de financiering van milieumaatregelen, in overeenstemming met internationaal overeengekomen financieringsdoelstellingen voor klimaat en biodiversiteit. Het Verdrag moet een centrale plaats innemen in mondiale milieubesluiten, ook in de internationale strategieën van staten voor mitigatie, aanpassing en verlies en schade.²⁷ De milieugerelateerde programma's van donorstaten moeten gebaseerd zijn op rechten, terwijl staten die internationale milieufinanciering en -hulp ontvangen moeten overwegen om een aanzienlijk deel van die hulp specifiek toe te wijzen aan kindgerichte programma's. De uitvoeringsrichtsnoeren moeten worden herzien en geactualiseerd om rekening te houden met de verplichtingen van staten inzake kinderrechten.

²⁴ General Comment nr. 5 (2003), para. 60.

²⁵ Raamverdrag van de Verenigde Naties inzake klimaatverandering, preambule; en resoluties 26/27 en 29/15 van de Mensenrechtenraad

²⁶ Raamverdrag van de Verenigde Naties inzake klimaatverandering, preambule en artikel 3, eerste lid; Overeenkomst van Parijs, art. 2, tweede lid; en resoluties 26/27 en 29/15 van de Mensenrechtenraad.

²⁷ United Nations Framework Convention on Climate Change, (Raamverdrag van de Verenigde Naties inzake klimaatverandering) art. 4, vijfde lid; en Overeenkomst van Parijs, art. 9, eerste lid.

93. De staten dienen ervoor te zorgen dat milieumaatregelen die worden gesteund door internationale milieufinancieringsmechanismen en internationale organisaties de rechten van kinderen eerbiedigen, beschermen en proactief trachten te eerbiedigen. Staten dienen normen en procedures voor het beoordelen van het risico op schade voor kinderen te integreren in de planning en uitvoering van nieuwe milieugerelateerde projecten en maatregelen te nemen om het risico op schade te beperken, in overeenstemming met het Verdrag en de daarbij behorende Facultatieve Protocollen. De staten moeten samenwerken ter ondersteuning van de instelling en tenuitvoerlegging van procedures en mechanismen om in dit verband toegang te bieden tot doeltreffende rechtsmiddelen voor schendingen van de kinderrechten.

94. Staten dienen te goeder trouw samen te werken bij het opzetten en financieren van mondiale maatregelen om milieuschade aan te pakken die wordt geleden door mensen in kwetsbare situaties, met bijzondere aandacht voor het waarborgen van de rechten van kinderen in het licht van hun specifieke kwetsbaarheid voor milieugerelateerde risico's en het aanpakken van de verwoestende gevolgen van zowel plotselinge als langzame vormen van klimaatverandering voor kinderen, hun gemeenschappen en hun naties. Staten dienen samen te werken om te investeren in conflictpreventie en inspanningen om vrede te handhaven die positief bijdragen aan het beperken van milieuschade voor kinderen die het gevolg zou kunnen zijn van gewapende conflicten en dienen rekening te houden met de standpunten van kinderen bij het tot stand brengen van vrede en vredesopbouw.

V. Klimaatverandering

A. Mitigatie

95. Het Comité roept op tot dringende collectieve actie door alle staten om de uitstoot van broeikasgassen te verminderen, in overeenstemming met hun verplichtingen op het gebied van mensenrechten. In het bijzonder moeten historische en huidige grote uitstoters het voortouw nemen in mitigatie-inspanningen.

96. Onvoldoende vooruitgang in het nakomen van internationale verplichtingen om de opwarming van de aarde te beperken, stelt kinderen bloot aan voortdurende en snel toenemende schade in verband met grotere concentraties van broeikasgassen en de daaruit voortvloeiende temperatuurstijgingen. Wetenschappers waarschuwen voor kantelpunten, drempels waarboven bepaalde effecten niet langer kunnen worden vermeden, wat ernstige en onzekere risico's voor de rechten van kinderen met zich meebrengt. Het vermijden van kantelpunten vereist dringende en ambitieuze maatregelen om de concentraties van broeikasgassen in de atmosfeer te verminderen.

97. De mitigatiedoelstellingen en -maatregelen moeten gebaseerd zijn op de beste beschikbare wetenschappelijke gegevens en regelmatig worden herzien om ervoor te zorgen dat er uiterlijk in 2050 geen koolstofemissies meer zijn, op een manier die kinderen geen schade berokkent. De Intergouvernementele Werkgroep inzake klimaatverandering heeft aangetoond dat het absoluut noodzakelijk is om de mitigatie-inspanningen op korte termijn te versnellen, om de temperatuurstijging te beperken tot minder dan 1,5°C boven het pre-industriële niveau, en dat internationale samenwerking, billijkheid en een op rechten gebaseerde aanpak van cruciaal belang zijn om ambitieuze mitigatiedoelstellingen te bereiken.²⁸

98. Bij het bepalen van de geschiktheid van hun mitigerende maatregelen in overeenstemming met het Verdrag, en ook indachtig de noodzaak om mogelijke nadelige gevolgen van die maatregelen te voorkomen en aan te pakken, dienen staten rekening te houden met de volgende criteria:

(a) Mitigatiedoelstellingen en -maatregelen dienen duidelijk aan te geven hoe zij de rechten van kinderen uit hoofde van het Verdrag respecteren, beschermen en vervullen. Staten moeten op transparante en expliciete wijze aandacht besteden aan kinderrechten bij het opstellen, bekendmaken en actualiseren van nationaal vastgestelde bijdragen.²⁹ Deze

²⁸ Zie <https://www.ipcc.ch/assessment-report/ar6/>.

²⁹ Overeenkomst van Parijs, art. 4, tweede lid.

verplichting strekt zich uit tot andere processen, waaronder tweejaarlijkse transparantieverslagen, internationale beoordelingen en evaluaties en internationale consultaties en analyses.³⁰

(b) De staten hebben een individuele verantwoordelijkheid om de klimaatverandering te beperken teneinde hun verplichtingen uit hoofde van het Verdrag en het internationale milieurecht na te komen, met inbegrip van de toezegging in de Overeenkomst van Parijs om de stijging van de mondiale gemiddelde temperatuur tegen 2030 ruim onder 2°C boven het pre-industriële niveau te houden en inspanningen te blijven leveren om de temperatuurstijging te beperken tot 1,5°C boven het pre-industriële niveau.³¹ Mitigatiemaatregelen moeten het billijke aandeel van elke staat die partij is in de wereldwijde inspanningen om de klimaatverandering te beperken, weerspiegelen, in het licht van de totale reducties die nodig zijn om te beschermen tegen aanhoudende en steeds meer ingrijpende schendingen van de rechten van kinderen. Elke staat, en alle staten die samenwerken, moeten hun klimaatverbintenissen voortdurend versterken in overeenstemming met de hoogst mogelijke ambitie en hun gemeenschappelijke maar gedifferentieerde verantwoordelijkheden en respectieve capaciteiten. Staten met hoge inkomens moeten het voortouw blijven nemen door zich te verbinden tot absolute emissiereductiedoelstellingen voor de hele economie, en alle staten moeten hun mitigatiemaatregelen versterken in het licht van hun verschillende nationale omstandigheden op een manier die de rechten van kinderen maximaal beschermt.³²

(c) Opeenvolgende mitigatiemaatregelen en bijgewerkte toezeggingen moeten de inspanningen van staten in de loop van de tijd weergeven,³³ rekening houdend met het feit dat de tijdspanne voor het voorkomen van catastrofale klimaatverandering en schade aan kinderrechten korter is en dringende actie vereist;

(d) Bij het nemen van mitigatiemaatregelen op korte termijn moet rekening worden gehouden met het feit dat het uitstellen van een snelle uitfasering van fossiele brandstoffen zal leiden tot hogere cumulatieve emissies en daarmee tot grotere voorzienbare schade aan de rechten van kinderen;

(e) Voor mitigatiemaatregelen kan niet worden vertrouwd op het verwijderen van broeikasgassen uit de atmosfeer in de toekomst door middel van onbewezen technologieën. Staten moeten nu prioriteit geven aan snelle en effectieve emissiereducties om kinderen zo snel mogelijk volledig te laten genieten van hun rechten en om onomkeerbare schade aan de natuur te voorkomen.³⁴

99. Staten moeten subsidies aan publieke of private actoren voor investeringen in activiteiten en infrastructuur die niet stroken met routes met lage broeikasgasemissies, stopzetten als mitigatiemaatregel om verdere schade en risico's te voorkomen.

100. Ontwikkelde staten moeten ontwikkelingslanden helpen bij het plannen en uitvoeren van mitigatiemaatregelen om kinderen in kwetsbare situaties te helpen. De hulp kan bestaan uit het verstrekken van financiële en technische expertise en informatie en andere maatregelen voor capaciteitsopbouw die specifiek bijdragen aan het voorkomen van schade aan kinderen als gevolg van klimaatverandering.³⁵

B. Aanpassing

101. Aangezien de gevolgen van de klimaatverandering voor de rechten van kinderen steeds ernstiger worden, is er dringend behoefte aan een sterke toename van het ontwerp en de uitvoering van kindvriendelijke aanpassingsmaatregelen die ook rekening houden met

³⁰ Ibid., art. 14, vierde lid.

³¹ Ibid., art. 2, eerste lid, a, *Sacchi et al. v. Argentina* (CRC/C/88/D/104/2019), para. 10.6. Zie ook *Sacchi et al. v. Brazil* (CRC/C/88/D/105/2019), *Sacchi et al. v. France* (CRC/C/88/D/106/2019) en *Sacchi et al. v. Germany* (CRC/C/88/D/107/2019) en *Sacchi et al. v. Turkey* (CRC/C/88/D/108/2019).

³² Overeenkomst van Parijs, art. 4, vierde lid.

³³ Ibid., art. 3 en 4, derde lid.

³⁴ United Nations Framework Convention on Climate Change, art. 4, eerste lid, h–j, en tweede lid, b; en Overeenkomst van Parijs, preambule en art. 4, achtste lid, 12 en 13.

³⁵ Overeenkomst van Parijs, art. 13, negende lid.

geslacht en beperkingen en de bijbehorende middelen. Staten moeten de kwetsbaarheid van kinderen op het gebied van klimaatverandering identificeren met betrekking tot de beschikbaarheid, kwaliteit, billijkheid en duurzaamheid van essentiële diensten voor kinderen, zoals water en sanitaire voorzieningen, gezondheidszorg, bescherming, voeding en onderwijs. Staten moeten de klimaatbestendigheid van hun wettelijke en institutionele kaders verbeteren en ervoor zorgen dat hun nationale aanpassingsplannen en bestaande sociale, ecologische en budgettaire beleidslijnen rekening houden met klimaatveranderingen gerelateerde risicofactoren door kinderen binnen hun rechtsgebied te helpen zich aan te passen aan de onvermijdelijke gevolgen van de klimaatverandering. Voorbeelden van dergelijke maatregelen zijn het versterken van systemen voor kinderbescherming in risicogevoelige contexten, het bieden van adequate toegang tot water, sanitaire voorzieningen en gezondheidszorg, evenals veilige schoolomgevingen, en het versterken van sociale vangnetten en beschermingskaders, waarbij prioriteit wordt gegeven aan het recht van kinderen op leven, overleven en ontwikkeling. Gezonde ecosystemen en biodiversiteit spelen ook een belangrijke rol bij de ondersteuning van veerkracht en rampenrisicovermindering.

102. Bij aanpassingsmaatregelen, waaronder maatregelen voor beperking van de kans op rampen, paraatheid, respons en herstel, moet voldoende rekening worden gehouden met de standpunten van kinderen. Kinderen moeten worden toegerust om inzicht te krijgen in de effecten van klimaatgerelateerde beslissingen op hun rechten en om op zinvolle en doeltreffende wijze deel te nemen aan besluitvormingsprocessen. Noch het ontwerp noch de uitvoering van aanpassingsmaatregelen mag discriminatie van groepen kinderen met een verhoogd risico, zoals jonge kinderen, meisjes, kinderen met een beperking, kinderen die migreren, inheemse kinderen en kinderen in situaties van armoede of gewapende conflicten in de hand werken. Staten moeten aanvullende maatregelen nemen om ervoor te zorgen dat kinderen in kwetsbare situaties die door de klimaatverandering worden getroffen, van hun rechten kunnen genieten, onder meer door de onderliggende oorzaken van kwetsbaarheid aan te pakken.

103. Aanpassingsmaatregelen moeten gericht zijn op het verminderen van zowel de korte- als de langetermijneffecten, bijvoorbeeld door het levensonderhoud in stand te houden, scholen te beschermen en duurzame waterbeheersystemen te ontwikkelen. Maatregelen die nodig zijn om het recht van kinderen op leven en gezondheid te beschermen tegen dreigende gevaren, zoals extreme weersomstandigheden, zijn onder andere het opzetten van systemen voor vroegtijdige waarschuwing en het vergroten van de fysieke veiligheid en veerkracht van de infrastructuur, waaronder school-, water- en sanitaire voorzieningen en gezondheidsinfrastructuur, om het risico van gevaren die verband houden met klimaatverandering te verminderen. Staten moeten rampenbestrijdingsplannen aannemen, zoals maatregelen voor inclusieve systemen voor vroegtijdige waarschuwing, humanitaire hulp en toegang tot voedsel en water en sanitaire voorzieningen voor iedereen. Bij het formuleren van aanpassingsmaatregelen moet ook rekening worden gehouden met de relevante nationale en internationale normen, zoals die in het Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015-2030. In aanpassingskaders moet aandacht worden besteed aan door de klimaatverandering veroorzaakte migratie en ontheemding en moeten bepalingen worden opgenomen om een op kinderrechten gebaseerde aanpak van deze problemen te garanderen. In het geval van een onmiddellijke dreiging van klimaatveranderingen gerelateerde schade, zoals extreme weersomstandigheden, moeten staten zorgen voor de onmiddellijke verspreiding van alle informatie die kinderen en hun verzorgers en gemeenschappen in staat stelt om beschermende maatregelen te nemen. Staten moeten kinderen en hun gemeenschappen beter bewust maken van rampenpreventie en risicobeperkende maatregelen.

C. Verlies en schade

104. In de Overeenkomst van Parijs hebben de partijen gewezen op het belang van het voorkomen, minimaliseren en aanpakken van verlies en schade in verband met de negatieve gevolgen van klimaatverandering. Vanuit een mensenrechtenperspectief hebben de negatieve gevolgen van klimaatverandering geleid tot aanzienlijke verliezen en schade, vooral voor mensen in ontwikkelingslanden.

105. Klimaatgerelateerde schade kan kinderen en hun rechten zowel direct als indirect beïnvloeden. Onder directe gevolgen vallen gevallen waarin zowel plotseling optredende extreme weersverschijnselen, zoals overstromingen en hevige regenval, als langzaam

optredende gebeurtenissen, zoals droogte, leiden tot de schending van rechten uit hoofde van het Verdrag. Indirecte gevolgen kunnen situaties zijn waarin staten, gemeenschappen en ouders gedwongen worden om middelen van geplande programma's, zoals programma's voor onderwijs en gezondheidszorg, in te zetten voor het aanpakken van milieucrisis.

106. In dit opzicht is het van cruciaal belang om verlies en schade te erkennen als een derde pijler van klimaatactie, naast mitigatie en adaptatie. Staten worden aangemoedigd nota te nemen van het feit dat, vanuit mensenrechtenperspectief, verlies en schade nauw verbonden zijn met het recht op herstel en het principe van genoegdoening, inclusief restitutie, compensatie en rehabilitatie.³⁶ Staten dienen maatregelen te nemen, ook door middel van internationale samenwerking, om financiële en technische bijstand te verlenen voor de aanpak van verlies en schade die van invloed zijn op het genot van de rechten uit hoofde van het Verdrag. In dit verband is het van cruciaal belang verlies en schade te erkennen als een derde pijler van klimaatactie, samen met mitigatie en aanpassing.

D. Bedrijven en klimaatverandering

107. Staten moeten alle noodzakelijke, passende en redelijke maatregelen nemen ter voorkoming van schade aan kinderrechten in verband met klimaatverandering die wordt veroorzaakt of bestendigd door bedrijven, terwijl bedrijven de verantwoordelijkheid hebben om kinderrechten in verband met klimaatverandering te respecteren. Staten moeten ervoor zorgen dat bedrijven hun emissies snel verminderen en moeten bedrijven, met inbegrip van financiële instellingen, verplichten om milieueffectbeoordelingen en due diligence procedures voor kinderrechten uit te voeren om ervoor te zorgen dat zij werkelijke en potentiële negatieve gevolgen van de klimaatverandering voor kinderrechten identificeren, voorkomen, beperken en verantwoorden, met inbegrip van de gevolgen van productie- en consumptiegerelateerde activiteiten en activiteiten die verband houden met hun waardeketens en wereldwijde activiteiten.³⁷

108. De staten van herkomst hebben verplichtingen om eventuele schade en aan klimaatverandering gerelateerde risico's voor de rechten van kinderen aan te pakken in het kader van extraterritoriale activiteiten en activiteiten van ondernemingen, op voorwaarde dat er een redelijk verband bestaat tussen de staat en het betrokken gedrag, en moeten toegang bieden tot doeltreffende rechtsmiddelen voor schendingen van rechten. Dit omvat samenwerking om ervoor te zorgen dat ondernemingen die transnationaal actief zijn, voldoen aan de toepasselijke milieunormen ter bescherming van de rechten van kinderen tegen aan de klimaatverandering gerelateerde schade en de verlening van internationale bijstand en samenwerking bij onderzoeken en handhaving van procedures in andere staten.³⁸

109. Staten moeten duurzame investeringen in en het gebruik van hernieuwbare energie, energieopslag en energie-efficiëntie stimuleren, met name door ondernemingen die eigendom zijn van of onder zeggenschap staan van staatsbedrijven en ondernemingen die aanzienlijke steun en diensten van overheidsinstellingen ontvangen. Staten moeten progressieve belastingregelingen afdwingen en strenge duurzaamheidsvereisten aannemen voor overheidsopdrachten.³⁹ Staten kunnen ook de controle van de gemeenschap over de opwekking, het beheer, de transmissie en de distributie van energie aanmoedigen om de toegang tot en de betaalbaarheid van hernieuwbare technologie en de levering van duurzame energieproducten en -diensten te verbeteren, in het bijzonder op gemeenschapsniveau.

110. Staten moeten ervoor zorgen dat hun verplichtingen in het kader van handels- of investeringsovereenkomsten geen belemmering vormen voor hun vermogen om hun mensenrechtenverplichtingen na te komen en dat dergelijke overeenkomsten een snelle vermindering van de uitstoot van broeikasgassen en andere maatregelen om de oorzaken en gevolgen van de klimaatverandering te beperken, bevorderen, onder meer door het vergemakkelijken van investeringen in hernieuwbare energie.⁴⁰ De gevolgen van de

³⁶ [A/77/226](#), para. 26.

³⁷ General Comment nr. 16(2013 (2009)), para. 62.

³⁸ Ibid., par. 43 en 44.

³⁹ Ibid., par. 27.

⁴⁰ Comité voor economische, sociale en culturele rechten algemene opmerking nr. 24 (2017) over de staatsverplichtingen uit hoofde van het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten in het kader van bedrijfsactiviteiten, para. 13.

klimaatverandering voor de rechten van het kind die verband houden met de uitvoering van de overeenkomsten, moeten regelmatig worden geëvalueerd, zodat waar nodig corrigerende maatregelen kunnen worden genomen.

E. Klimaatfinanciering

111. Zowel internationale verstrekkers van klimaatfinanciering als ontvangende staten moeten ervoor zorgen dat klimaatfinancieringsmechanismen worden verankerd in een op kinderrechten gebaseerde aanpak die is afgestemd op het Verdrag en de facultatieve protocollen daarbij. Staten moeten ervoor zorgen dat klimaatfinancieringsmechanismen de rechten van kinderen respecteren en niet schenden, de beleidscoherentie tussen kinderrechtenverplichtingen en andere doelstellingen, zoals economische ontwikkeling, vergroten en de rol van verschillende belanghebbenden bij klimaatfinanciering beter afbakenen, zoals regeringen, financiële instellingen, waaronder banken, bedrijven en getroffen gemeenschappen, in het bijzonder kinderen.

112. In overeenstemming met het beginsel van gemeenschappelijke maar gedifferentieerde verantwoordelijkheden en respectieve capaciteiten, moet bij de inspanningen om de klimaatverandering aan te pakken rekening worden gehouden met de nationale omstandigheden van de staten. Ontwikkelde staten moeten samenwerken met ontwikkelingslanden bij het verstrekken van klimaatfinanciering voor klimaatmaatregelen die de rechten van kinderen beschermen, in overeenstemming met de internationale klimaatgerelateerde verplichtingen die de staten zijn aangegaan. Ondanks het verband tussen verschillende financieringsmechanismen, onder andere met betrekking tot duurzame ontwikkeling, moet klimaatfinanciering door ontwikkelde landen transparant zijn, een aanvulling vormen op andere financiële stromen die kinderrechten ondersteunen en naar behoren worden verantwoord, onder andere door het vermijden van traceerproblemen zoals dubbeltellingen.

113. Ontwikkelde staten moeten dringend en collectief de huidige tekortkomingen op het gebied van klimaatfinanciering aanpakken. De huidige verdeling van klimaatfinanciering, die te veel gericht is op mitigatie ten koste van adaptatie en verlies- en schademaatregelen, heeft discriminerende gevolgen voor kinderen die in omgevingen wonen waar meer adaptatiemaatregelen nodig zijn en kinderen die geconfronteerd worden met de beperkingen van adaptatie. Staten moeten de wereldwijde kloof op het gebied van klimaatfinanciering overbruggen en ervoor zorgen dat maatregelen op evenwichtige wijze worden gefinancierd, waarbij rekening wordt gehouden met maatregelen inzake aanpassing, mitigatie, verlies en schade en bredere uitvoeringsmiddelen, zoals technische bijstand en capaciteitsopbouw. Staten moeten bij het vaststellen van de totale mondiale klimaatfinanciering rekening houden met de gedocumenteerde behoeften van gemeenschappen, in het bijzonder om kinderen en hun rechten te beschermen. Klimaatfinanciering aan ontwikkelingslanden moet in de vorm van subsidies worden verstrekt, in plaats van leningen, om negatieve gevolgen voor kinderrechten te voorkomen.

114. Staten moeten ervoor zorgen dat getroffen gemeenschappen, in het bijzonder kinderen, toegang hebben tot informatie over activiteiten die worden gesteund door klimaatfinanciering, inclusief de mogelijkheid om klachten in te dienen over schendingen van kinderrechten. Staten moeten de besluitvorming over klimaatfinanciering delegeren om de participatie van begunstigde gemeenschappen, in het bijzonder kinderen, te versterken en de goedkeuring en uitvoering van klimaatfinanciering afhankelijk maken van een beoordeling van de gevolgen voor kinderrechten om de financiering van maatregelen die kunnen leiden tot de schending van kinderrechten te voorkomen en aan te pakken.

115. Kinderen roepen op tot collectieve actie van staten. Volgens twee kinderen die zijn geraadpleegd voor dit General Comment: “De regeringen van elk land moeten samenwerken om de klimaatverandering te verminderen.” “Ze moeten ons erkennen en zeggen, we horen je; dit is wat we aan dit probleem gaan doen.”⁴¹

⁴¹ Zie <https://childrightsenvironment.org/reports/>